

دکتر هراند قوکاسیان

آلکساندر شیروانزاده

آلکساندر شیروانزاده نویسنده بزرگ ارمنی یکی از قویترین داستان پردازان و نمایشنامه نویسان جهان بشمار میرود. وی نخستین کسی است که در نوشته‌هایش دنیای طلای سیاه (نفت) را با قلمی موشکاف بنحوروشنی توصیف نموده است.

شیروانزاده در سال ۱۸۵۸ در «شامافی» که از شهرهای آذربایجان شوروی است بدنیا آمد. نام اصلی او «آلکساندر موسسیان» است اما دردنیای ادب بد «شیروانزاده» مشهور شده است. تحصیلات نخستین خود را در مکتب‌های زادگاهش طی کرد. و در سال ۱۸۷۲ مقارن با وقوع زلزله در شهر «شامافی» تحول بزرگی در زندگیش حاصل شد و در پانزده سالگی بحکم اجبار وارد زندگی اجتماعی شد و در صدد تجسس شغل برای

امرار معاش خود و خانواده اش برآمد .

مدت سه سال در زادگاهش بکارهای مختلف دست زد تا عاقبت در سال ۱۸۷۶ برای کسب شغل مناسب تر عازم باکو شهر صنعتی طلای «سیاه» گشت باکو در آن زمان از نظر منابع نفت اهمیت فراوان داشت و لهذا هم تجار نفت و هم کارمندان و کارگران بدانجا روی آورده بودند .

آلکساندر نخست در استانداری آنجا بعنوان منشی و کتابدار استخدام شد و پس از چندی بسمت حسابدار در یکی از شرکت های نفت به استخدام درآمد . وی ضمن اشتغال از مطالعه آثار ادبی نویسنده گان خارجی و ارمنی غافل نشد . از ادبیات ارمنی بیشتر نوشته های آبوویان، فالبندیان، پروشیان، رافی، سندوکیان را مطالعه کرد . آثار این پیشقدمان ادبیات جدید در روحیه و افکار شیروانزاده تأثیر فراوان گذاشت و کم کم خود شروع بنوشتن نمود . ابتدا بزبان روسی نوشت و بعداً با جراید و مطبوعات ارمنی چون «مشاک» و «میقوها ی استانی» همکاری آغاز کرد .

اولین اثر شیروانزاده بنام «حریق در کارگاه نفت» در سال ۱۸۸۳ در نشریه «مشاک» بچاپ رسید ، در همین هنگام به تقلیس رفت و در آنجا بیشتر بنوشتن و خلق آثار رهبری و ادبی پرداخت و دومین داستان خود را بنام «از دفتر خاطرات يك کارمند بچاپ داد و شهرت فراوان یافت .

شیروانزاده از سال ۱۸۸۵ بعد نوشته های خود را یکی پس از دیگری بطبع رساند و در تمام آنها گوشه های تاریک ولی توأم با حقیقت زندگی افراد بدبخت اجتماع را بازبان روان و ساده بامهارت خاص با کلمه نقاشی کرد و بروی کاغذ ریخت .

وی در سال ۱۹۰۵ بیاریس سفر کرد و مدت پنج سال در آن سامان رحل اقامت افکند و بمطالعه تاریخ و ادبیات پرداخت و آثاری نیز در آنجا برشته تحریر در آورد و در سال ۱۹۱۱ به ارمنستان باز گشت و در همین سال بود که دولت و ملت از منستان

سی‌امین سال خدمات ادبی و فرهنگی او را جشن گرفتند ، بهمین مناسبت در ارمنستان غربی نیز مجموعه‌ئی زیبا بنام « شیروانزاده و آثار او » بچاپ رسید . هشت سال بعد بار دیگر بسیر و سیاحت پرداخت و مدت هفت سال از کشورهای مختلف اروپا و آمریکا دیدن کرد و بالاخره نویسنده بزرگ و سالخورده در سال ۱۹۳۰ برای گذراندن آخرین سالهای حیاتش به ارمنستان مراجعت کرد و در همین سال پنجاهمین سال خدمات فرهنگی وی باشکوه فراوان برگزار شد و از طرف جمهوریهای ارمنستان و آذربایجان شوروی به او لقب نویسنده ملی داده شد .

شیروانزاده در سال ۱۹۳۵ بدرود حیات گفت . جسدش در پانتئون ارامنه (آرامگاه نویسندگان و شاعران بخاک سپرده شد .

آثار ادبی شیروانزاده : شیروانزاده در بیشتر رشته‌های ادبی دست‌قوی داشته است و بهمین لحاظ آثارش را میتوان بچندین دسته تقسیم کرد .

۱- رمانها و داستانها : که معروفترین آنها عبارتند از :

« حریق در کارگاه نفت » ، « دوشیزه لیزا » ، « برزخ » ، « دیوانه » ، « آتش » ، « روح شیطان » ، « آرتیست » ، « کدام مادر اوست » ، « فاطمه واسد » ، « پدر و پسر » ، « صبرکن » ، « آلینا » ، و دهها داستان بزرگ و کوچک دیگر که در هر کدام بنحوی نقاش حقیقی زندگی توانگران و مردم عادی بوده است . دو داستانهایش روحیه و افکار بیش از سبب نوع و شخصیت از افراد مختلف بازرگان ، کارمند ، غنی ، فقیر ، کارگر ، کاسب ، روحانی ، معلم ، خبرنگار ، دهقان ، نویسنده ... که هر کدام دارای چهره روحی و اخلاقی خاص خود میباشند مجسم گردیده است و نویسنده توانا با بیانی فصیح و قلمی روان و مردم پسند مانند یک پزشک حاذق آلودگیها ، دردها و مفاسد اجتماع را بیان کرده است تا خواننده بادرک آنها بتواند درصدد درمان بر آید . به عقیده

شیروانزاده ، باید قلب انسانرا عوض کرد و زندگی اجتماعی جهانرا بهبود بخشید .
 ۲ - نمایشنامه . نمایشنامه‌های ارزشمند وی که امروز هم‌دارای ارزش فراوان
 میباشند عبارتند از :

«شاهزاده خانم» که در سال‌های ۱۸۹۲ « یوگینه » ۱۹۰۱ « آیا حق داشت »
 ۱۹۰۳ « برای شرف » ۱۹۰۵ « بر فرا - ویرانه‌ها » ۱۹۱۲ « کم‌دی شارلاتان » ۱۹۱۲
 « بر باد رفته » ۱۹۱۴ « ناموس » ۱۹۱۶ ... نوشته شده است .

۳ - خاطرات . که مشتمل بر یاد بو‌دهای تلخ و شیرین زندگی نویسنده است .
 اولین بخش آن در سال ۱۹۳۰ و دومین بخش آن در سال ۱۹۳۲ بپایان رسید .
 باید دانست که بسیاری از آثار و نوشته‌های شیروانزاده‌اعم از داستانها و نمایش-
 های وی بزبانهای روسی ، فرانسه ، آذربایجانی ، گرجی ، فارسی ، لهستانی ،
 چکسلواکی ، اوکرانی ، انگلیسی ترجمه شده است .
 داستانهای و نمایشنامه‌های وی چه در زمان حیاتش و چه بعد از او چندین بار
 با تیراژ زیاد هر بار ده هزار جلد بچاپ رسیده است .
 در سنوات اخیر میان سالهای ۱۹۵۲ - ۱۹۶۲ کلیه نوشته‌های شیروانزاده در
 ده جلد قطور و زیبا درارمنستان طبع و انتشار یافت .

تنبیه

حکیمان دیر دیر خورند و عباد نیم سیر و زهاد سد رمق و پیران تا
 عرق کنند و جوانان تا طبق بردارند اما قلندران چندان که نه در معده
 جای نفس ماند نه در سفره روزی کس .

(سعدی)